

naukovykh chyhan, prysviachenykh pamiati D. P. Poidy. – D. : Promin. – 1995. – S. 39 – 44.

20. Javornickij D. I. Istorija goroda Ekaterinoslava / D. I. Javornickij. – D. : Promin', 1989. – 197 s.

УДК 904:72 (477)

УКРАЇНСЬКИЙ СТОУНХЕНДЖ (МАВРИНСЬКИЙ МАЙДАН)

А. Г. Перетокін, к. і. н., доц., Д. Литвінов, студ.

Ключові слова: *Мавринський майдан, майдани, степові піраміди, курган, природна обсерваторія, селітроварня, козацька фортеця, земляні споруди*

Постановка проблеми. Пам'ятка археології «Мавринський майдан» – це святилище, обсерваторія, небесний «календар», орієнтований по сторонах світу, по Сонцю, Місяцю, зоряному небу. В Україні існує багато споруд курганного типу. Археологи вважають, що цим «степовим пірамідам» понад 4 000, а, можливо, і 6 000 років. Майдани вивчались мало. Існує штамп у археологів: це просто зруйновані кургани-могили. Подібна споруда є неподалік від Павлограда, що на Дніпропетровщині. Біля села Маврине розташований земляний вал. До певного часу він не являв значного інтересу і не привертав уваги дослідників. Але після появи сенсаційних знімків із висоти пташиного польоту стало ясно, що це не просто земляний насип, а деяка містична споруда, схожа на гігантського павука. Майдан привертає увагу своєю незвичною формою, величию, неповторністю й особливою загадковістю. Форма майдану не є однозначною: ще в ХІХ столітті на території України було чимало земляних споруд різної конфігурації: конічної, напівсферичної форм, земляні насипи з вершиною гострою, тупою чи впалою, змісподібні насипи поблизу річок, так звані «кугуми». Зауважимо, насипи мали не природний, а штучний характер – створені руками пращурів, і розміри їх були гігантські. За їх створенням – чийсь розум, чиясь організуюча сила. Що значили для стародавніх людей ці споруди? Яку роль вони виконували? Що примушувало древлян відриватись від буденного життя, від хліба насущного, щоб зводити такі насипи? Не забруднені технічним розгулом електромагнітних хвиль, пращури були дітьми природи. Щось вони знали про істинну суть Землі і Неба, про їх вплив на людський організм, тонко відчували земну й космічну енергію.

Аналіз літератури. Тема про походження та призначення Мавринського майдану висвітлюється в книзі Лариси Охотник, яка дає версії призначення майдану [6]. На основі книг Юрія Іванова та перекладу книги Геміна було зроблено припущення про таємничу особливість майдану, а саме про те, що це є стародавня обсерваторія, і ця версія має право на існування [3; 4]. Описи споруд дозволяють відтворити картину давніх часів [2; 5; 10].

Мета авторів даної статті – розглянути історію Мавринського майдану, познайомитися з його особливостями та призначенням.

Завдання. Ознайомити студентів із маловідомою визначною пам'яткою Дніпропетровської області; розглянути версії існування Мавринського майдану; дізнатись про деякі таємничі особливості майдану; ознайомити з особливістю будови.

Виклад основного матеріалу. Близько 500 років тому поруч із нашою місцевістю проходив Муравський шлях (від Перекопу, перетинав річки Вовчу, Самару, Оріль і аж ген... до Тули). З історичної пам'ятки того часу «Книги большому чертежу»: «...от гнилой Орели до верх реки Терновки вёрст с 20,... а Терновка пала в Самару... от Муравского шляху. А на реке Терновке стоит человек-камень (каменный), а у него кладут из Беля-городу станичники, осматривавшие вверенное охранению их пространство и о состоянии онаго подававшие донесения, так называемые доездные памяти, а другие памяти кладут на Самаре у двух девок каменных. А от каменного человека до Самары вёрст с 30...» [5, с. 64]. «...а ниже Волчьих вод пала в Самару река Бык от Волчьих вод вёрст с 10. А меж Волчьих вод и Быком мечеть татарская каменная, сажень с 20. А лесу с тех мест до Перекопа нет. А вверх по Быку дорога Муравская...» (1584–1598 pp.) [8, с. 65]. У плині віків загублено немало. Місце, де річка Тернівка дійшла до річки Самари, зникло від підтоплення шахтними водами, де були кам'яні баби – залишається лише здогадуватись і віраховувати...

Та все ж далекі предки залишили немало своїх пам'яток, щоб засвідчити про себе в незворотному плині років, віків, тисячоліть... У Павлоградському краї ще 14 років тому налічувалось 445 курганів і 236 курганних груп. Є ще залишки майданів у таких частинах Павлограда: в Соснівці, в Городищі – біля колишньої 5-ї школи та при виїзді на

Малоолександрівку. Щось чули про майдани в далекому дитинстві жителі села Богуслав. Такі дані ми отримали у працівників Павлоградського музею.

Удалося знайти достатньо вичерпне визначення, що таке майдан: «Майдани в найпростішій «класичній» формі – це земляні споруди, які складаються з кільцевого валу, входу, що веде до кільцевої заглибини, і бокових насипів-крил. Часто зустрічаються значно складніші споруди цього типу, як правило, з кількома входами і відповідним числом подвійних чи потрійних крил. Деякі майдани мають посередині кільцевої заглибини різноманітні виступи. Подекуди перед входом збереглися сліди напівзасипаних ям. Це один тип майданів. Існують десятки його варіантів. Інший тип – майдановидні споруди, що складаються з безлічі виступів і впадин...» [1].

Мавринський майдан вражає незвичною формою, величиною, неповторністю, особливою загадковістю:

- чітка, правильна геометрична форма зрізаного конуса з глибокою котловиною;
- котловина має дещо еліпсоїдну форму;
- два великі отвори-щербини по верхівці котловини спрямовані на північний схід і на захід.

Ще одна щербина, менша – чітко на південь;

- від щербини на сході вниз від основи йдуть симетрично великі земляні вали-«вуса» по чотири з обох боків, ніби напівкільцем, назустріч з обох боків, і ніби намагаються обхопити таку ж площу круга, як і котловина. Від західного вікна-«підкови» також відходять по чотири земляні «вуса», ймовірно дещо деформовані. Біля південного вікна «вуса» лише вгадуються, ймовірно втрачені;

- в котловині, по центру – невеликий пагорб-майданчик видовженої правильної еліпсоїдної форми з рівною плоскою поверхнею.

Із цих пагорбів чудово спостерігається схід і захід сонця.

Розміри:

- довжина найдовшого «вуса» – 65 м;
- довжина кола основи («підкови») – 250 м;
- довжина кола верхівки конуса ~ 180 м;
- осі еліпса: з півночі на південь 55 м і 64 м – із заходу на схід [10, с. 7].

Розглянемо версії походження майдану. *Версія перша. Майдан – козацька оборонна споруда.*

Рис. 1. Пам'ятник славним запорізьким козакам від вдячних нащадків на Мавринському майдані

Рис. 2. Мавринський майдан – вид з космосу

Майдан із його дивовижними валами, цілком можливо, використовувався запорізькими козаками як сторожова вежа і як оборонна споруда [1, с. 7]. Козаки завжди були напоготові до бойових зіткнень. На півдні загрожували набіги турків і татар, з півночі – литовські та польські феодали. Окремі історики висловлюють припущення, що саме козаки будували цю споруду. Або ж використовували для цього кургани, які після такого втручання втрачали свою звичну форму. Якби майдан не вдалося побачити зі значної висоти, можливо б, не з'явилися запитання, які налаштовують на нові роздуми:

- чим пояснити дивну симетричність земляних валів, зорієнтованих у східному та західному напрямках?
- яке призначення кільцевої заглибини на верхівці земляного конуса?
- чому щербини-підкови на верхівці конуса мають таку орієнтацію: схід, захід, південь?
- для такого будівництва необхідні були час і сили значно більші, ніж у хоробрих, войовничих козаків;
- і ще необхідні були чималі геометричні знання: зрізаний конус занадто правильної геометричної форми.

Версія друга. Майдан – селітроварня. Є думка про те, що майдани утворились після грабіжницьких розкопок звичайних курганів або після влаштування в них селітрових розробок. Був, виявляється, колись такий промисел. Україна була багата на поклади самородної селітри. У XVIII столітті селітрові заводи були майже в усіх повітах Полтавщини, були на Харківщині. У дореволюційних працях археологів, які вивчали майдани, припускалося, що майдани – це стародавні кургани, зруйновані з метою використання землі, багатої на селітру. Окремі дослідники вказували на те, що земляні вали утворені від розкопок курганів (вивозився ґрунт через отвори-підкови). Селітру варили в чанах, великих казанах. Процес добування селітри триває кілька років [1, с. 8]. Можливо, така доля спіткала і Мавринський майдан, в істориків нашого краю є така думка. Але за цього припущення залишаються незрозумілими такі особливості:

- чітка симетричність земляних валів;
- об'ємом земляні вали перевищують об'єм землі з котловини;
- збережена чітка кільцева заглибина на верхівці конуса;
- отвори-підкови розташовані досить високо над рівнем землі, якщо зробити припущення, що через них вивозили ґрунт і складали в симетричні бурти – земляні вали.

Третя версія. Майдан – святилище. Ймовірно, що майдан – це своєрідний храм, релігійно-культова споруда, оповита таємницею священних знань. З наших спостережень, майдани розташовані поблизу дуже древніх поселень, городищ. Якщо назва «майдан» походить із сивої давнини, то це було місце для збору людей. Можливо, це був комплекс для релігійних обрядів, моління, жертвоприношення та поховання. І ми схилиємось до цієї думки. Так, наприклад,

кожного року прихильники там проводять День Ярила. У сонця, місяця, зірок просили своєчасних дощів, тепла, врожаю, приплоду, здоров'я, достатку. В ім'я всього цього приносили в жертву тварин. Тут здійснювали ритуал проводів у Вічність через вогнище. На цьому місці мислили про вічність і про безсмертя душі... А тепер на майдан приїжджають громади з різних міст та приєднуються до свята, тому свята на Мавринському майдані поступово перетворюються на ведичні фестивалі в українському народному стилі [9, с. 12].

Рис. 3. Сучасне свято Ярила на Мавринському майдані

Четверта версія. Майдан – небесний календар, астрономічна обсерваторія. Як ми розуміємо, уже в давнину людям треба було орієнтуватись у часі. «Дізнатись, коли починається той чи інший сезон (а в цілому – новий річний цикл) далекі предки могли по руху Сонця, Місяця, зоряного неба. Спостереження, спілкування з небом входило в обов'язки релігійних служителів, мудрих жреців. Для цього використовували щербини-підкови. Сонце заглядало в ці отвори під різним кутом, а по центру – в дні осіннього і весняного рівнодення. Спостерігали схід або захід сонця над яким-небудь орієнтиром, який показував на точку сходу або заходу сонця в моменти весняного й осіннього рівнодення, зимового чи літнього сонцестояння і оголошували про початок нового сезону. Для спостережень застосовували майданчики в котловині» [1, с. 13]. Якусь роль, мабуть, відігравали «вуса» – змієподібні вали, які відходять від отворів унизу назустріч один одному. Між вусами-валами були (згідно з класичним визначенням майданів) пагорбки і лунки, можливо, і стовпи, вони відігравали роль орієнтирів, коли сонце з'являлось із-за горизонту або ховалось на ніч. А ще велися спостереження за місяцем. Він рухався серед зір із заходу на схід. Спостерігали за Сиріусом: після семидесятидодобової перерви перед сходом сонця на горизонті з'являлась найяскравіша зоря – Сіріус і сповіщала про літнє сонцестояння. Придивлялися до Юпітера з його дванадцятирічною циклічністю. Отже, Мавринський майдан – це місце для зв'язку небесних і земних явищ, для лічби часу, для спілкування з місяцем, сонцем, далекими зорями.

Виходячи з цих міркувань, можна висунути думку, що майдан – це не символ павука, а символ рака. Понад тисячі років тому літнє сонцестояння припадало на сузір'я Рака. Символом сузір'я Рака тоді був краб, який формою нагадував повний місяць. А, можливо, це скорпіон? І треба говорити про сузір'я Скорпіона? А якщо ми подивимось на карту розташування курганів України та Росії, то можна висунути теорію, що наші предки будували земну карту зоряного неба, але це лише теорія.

Є деякі таємничі особливості у майдану. Як ми вже бачили, він має характерні вуса. Вони нагадують графічне зображення спайдер-ефекту інтерференційного поля для кількох точкових джерел енергії зі змінними частотами або фазами сигналів ефекту, відкритого Ю. Івановим і описаного ним у праці «Ритмодинаміка». Відкривши книгу, відразу можна прочитати: «Один из спорных, но интересных вопросов: изображение спайдер-эффекта на прозрачном носителе работает как излучатель. Не означает ли это, что через посредника-человека форма возбуждает полевою материей более тонкой структуры? А может форма сама порождает такое излучение? Эффект формы? Форма начинает проявлять себя как информационно-

энергетический проводник? Дело техники и времени изучить этот эффект во всех проявлениях» [7, с. 9].

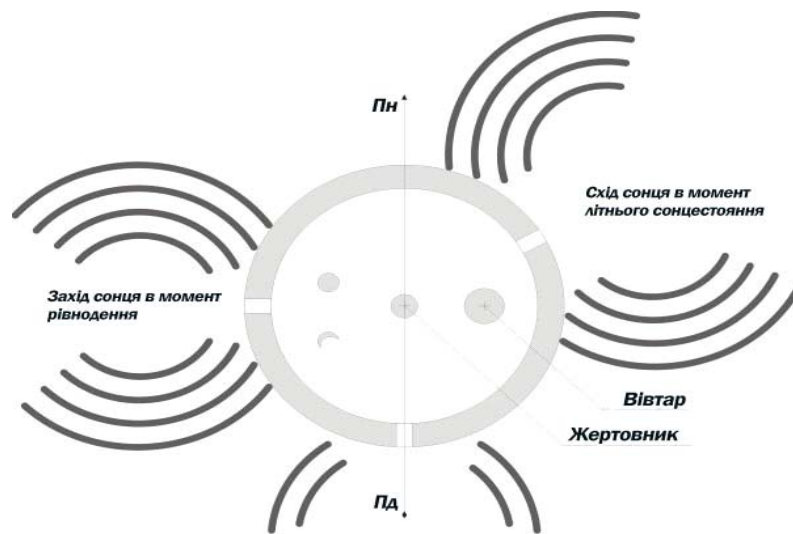

Рис. 4. Карта-схема Мавринського майдану

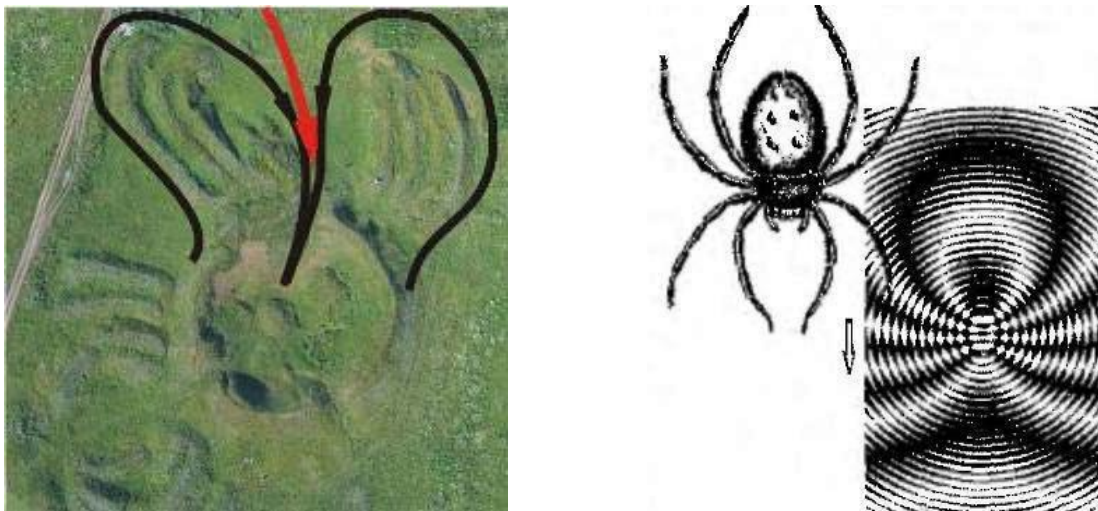

Рис. 5. Зображення спайдер-ефекту

Ми можемо зробити певний висновок на шляху функціонального визначення: майдан – це випромінювач енергії. Іншими словами: чим би не була досліджувана споруда, їй притаманна обов'язкова властивість випромінювання енергії в навколишній простір. І як би не випромінювалась ця енергія – розсіяним або сконцентрованим потоком, в одному напрямку або в декількох, хоч невідомі поки ні вид цієї енергії, ні мета, ні завдання цього випромінювання, але вже ясно: майдан – це випромінювач.

Крім цього:

- він є чудовим звуковим резонатором. Якщо в котловині говорити зовсім неголосно, то на верхівці конуса все сказане чудово чути без мікрофона;
- у котловині ніколи не затримується вода, якими б не були дощі чи сніги;
- у котловині особлива енергетика. Можливий сильний викид підземної енергії і вихровий потік зверху (ефект воронки, торнадо) [9, с. 12].

Висновок. На основі проведеної роботи ми більше схиляємося до думки, що призначення майдану полягало в тому, щоб бути обсерваторією. Дослідників вражає гігантськість споруди. Її велич і цілісність повною мірою сприймаються лише зі значної висоти. Особливість споруди полягає також у тому, що вона має чітку геометричну форму, а саме кругову. І найголовніше те,

що в неї є орієнтування відносно сторін світу та наявність «вікна» для фіксування появи сонця в дні сонцестояння та рівнодення, а також місяця, планет, сузір'їв в особливі для них небесні періоди. Чим більше ми вивчаємо майдани, щоб знайти відповіді на свої питання, тим більше виникають нові питання, а відповіді все не знаходяться. Ми переконані, що корисним буде неупереджений погляд на проблему майданів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Андрієнко В. П.** Майдани і майдановидні споруди України / В. П. Андієнко // Вісник Харків. ун-ту. – 1971. – № 62. – С. 67 – 76.
2. **Боплан Г. Л.** Опис України (1650) [Г. Л. де Боплан. Опис України. Пер. з фр. Я. І. Кравця]. – Львів, 1990. – 301 с.
3. **Гемин.** Введения в явления [Электронный ресурс] / Новосибирск, – 2011. – Режим доступа: <http://www.nsu.ru/classics/schole/5/5-2-gemin.pdf>
4. **Іванов Ю. М.** Ритмодинамика / Ю. М. Іванов. – М. : Новый Центр, 1997. – 312 с.
5. **Мезенцева А.** Книга Великому Кресленню / Підготовка до друку і редакція К. Н. Сербіної. – М. – Л. : Академія Наук СРСР, 1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://matteuccia.narod.ru/rasnoe/bigdraft/index.html>
6. **Охотник Л. М.** Велич степових пірамід / Л. М. Охотник. – Д. : Пороги, 2008. – 159 с.
7. **Охотник Л.** Тут поруч підземний і космічний світи / Газ. «Популярные ведомости». – Павлоград, 2013. – № 8. – С. 7.
8. **Шальская О.** Про що мовчить майдан / Газ. «Западный Донбасс». – Павлоград, 2006. – С. 12.
9. **Шилов Ю. О.** Космические тайны курганов / Ю. О. Шилов. – М. : Молодая гвардия, 1990. – 272 с.
10. **Яворницький Д. І.** Історія запорізьких козаків [у 3 т.] / Д. І. Яворницький. – Львів : Світ, 1990. – 319 с.

SUMMARY

Problem statement. «Mavryns'ky maidsan» archeological memorial is a sanctuary, observatory, sky «calendar» oriented at cardinal directions Sun, Moon, Star Sky. There are a lot of burial mounds in Ukraine. Scientists said that these steppe pyramids are more than 4000 years old maybe even more than 6000. Maidans were studied not a lot. There is an archaeological punch that these maidans are only destroyed burial-mounds or graves. There is a similar building near Pavlograd. There is an earth-deposit located next to the village Mavrina. It was not interesting for a long time so the scientists did not like it. But after appearing of sensational photos from the bird's fly it becomes clear there is not just a burial-mound but some mystery building looks like a giant spider. Maidan attracts attention its unusual form, greatness and singularity and specious mystery. The shape of Maidan is not definite: back to XIX century there were a lot of ground buildings of different shapes: cone shaped, hemisphere shaped, burial mound with spiky peaks or stupid or sunken, snakelike mounds near the rivers, the coogooms. Notice that these mounds were man-made – created by our ancestors' hands and the sizes were giant. They were created by someone's brains, by someone's strength. What did these buildings mean for their ancestors? What role did they play? What made ancestors to refuse from daily life, from making food to build these mounds? Unspoiled by technique outrage of electromagnetic waves, ancestors were the children of nature. They knew something about the sense of the Earth and the Sky, about their influence on human's organism, they clearly understood the ground and space energy.

Analyzing of the resent research. The topic of getting through and fate of Mavryns'ky maidsan shown in Larisa Ohotnick book which gives a lot of versions of Maidan's designation [1]. Based on Yuriy Ivanov books in Gemin's translation an assumption was made regarding the mysterious peculiarity of Maidan, namely about the fact that it was an ancient observatory and this version has the right to exist [7; 5]. The description of building lets us represent the picture of ancient times [2; 4; 8].

Research objective. To introduce students to an unknown but important place in Dnipropetrovsk; to study all versions of Maidan existence; to know something about certain mysterious features of Maidan; to get acquainted with the peculiarities of Maidan design and construction.

Conclusions. On the basis of the work done we are most likely to pursue the idea that maidsan's designation lied in being the observatory for people. Researchers were stunned by the gigantic size of

the site. Its majestic qualities and entity can be fully perceived only from the height. One of the special features of the site is its strict geometrical shape, namely round. The most important is its orientation to different parts of the world as well as the presence of «window» used to record the appearance of Sun in the solstice and equinox as well as the Moon, planets, constellations at their special periods. The more we study maidans in order to find the answers to our questions, the more questions arise that find no answers.

REFERENCES

1. Andriyenko V. P. Maydany i maydanovydni sporudy Ukrayiny / V. P. Andiyenko // Visnyk Kharkiv. un-tu. – 1971. – № 62. – S. 67 – 76.
2. Boplan H. L. Opys Ukrayiny (1650) / [H. L. deBoplan. Opys Ukrayiny. Per. z fr. Ya. I. Kravtsya]. – L'viv, 1990. – 301 s.
3. Nemyn. Vvedenyaya v yavlenyya [Elektronnyy resurs] / Novosybyrsk, – 2011. – Rezhym dostupu: <http://www.nsu.ru/classics/schole/5/5-2-gemin.pdf>
4. Ivanov Yu. M. Rytmodynamyka / Yu. M. Ivanov. – Moskva: Novyy Tsentr, 1997. – 312 s.
5. Mezentseva A. Knyha Velykomu Kreslennyu / Pidhotovka do druku i redaktsiya K. N. Serbinoy. – M. – L. : Akademiya Nauk SRSR, 1950 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://matteuccia.narod.ru/rasnoe/bigdraft/index.html>
6. Okhotnyk L. M. Velych stepovykh piramid / L. M. Okhotnyk. – D. : Porohy, 2008. – 159 s.
7. Okhotnyk L. Tut poruch pidzemnyy i kosmichnyy svity / Haz. «Populyarnyye vedomosti». – Pavlohrad, 2013. – № 8. – S. 7.
8. Shal'skaya O. Pro shcho movchyt' maydan / Haz. «Zapadnyy Donbas». – Pavlohrad, 2006. – S. 12.
9. Shylov Yu. O. Kosmycheskye tayny kurhanov / Yu. O. Shylov. – Moskva: Molodayahvardyya, 1990. – 272 s.
10. Yavornyts'kyy D. I. Istoriya zaporiz'kykh kozakiv [u 3 t.] / D. I. Yavornyts'kyy. – L'viv: Svit, 1990. – 319 s.

УДК 728+747

ХУДОЖНЬО-ДЕКОРАТИВНЕ ОФОРМЛЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ УКРАЇНСЬКОЇ ХАТИ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ РЕГІОНІ

А. В. Колесник, асист., А. Кириченко, студ., М. Іванченко, студ.

Ключові слова: українська хата, інтер'єр, традиційні меблі, настінні розписи, витинанки, Дніпропетровський регіон

Постановка проблеми. Історичний розвиток Дніпропетровського регіону відбувався протягом століть. У нас сформувався певний тип культури народу, що відбився у побуті на зразках матеріальної культури. Світогляд мешканців нашого регіону розкривається у декоративно-прикладному мистецтві, що використовувалось у побуті і яке відрізняється у різних регіонах України. Вивчення традицій хатобудування та оформлення житла у Дніпропетровському регіоні як складових матеріальної культури є актуальним для визначення місця цих традицій в українській історії.

Аналіз публікацій. Культура і побут мешканців Дніпропетровського регіону були об'єктом дослідження науковців. Як невід'ємну частину етнографії населення України їх розглядали В. І. Наулко [6], А. П. Пономарьов [7]. На особливості хатобудування звернув увагу етнограф А. Г. Данилюк [3]. Декоративно-прикладне мистецтво у Придніпровському регіоні як складова мистецтва України було об'єктом дослідження Б. А. Антоновича, Р. В. Захарчука-Чугая, М. Б. Станкевича [1].

Мета статті – дослідження художньо-декоративного оформлення інтер'єру українських хат Дніпропетровського регіону та його зв'язку з духовним життям суспільства.

Виклад основного матеріалу. У народній архітектурі України відбилась творчість нашої нації, що тривала протягом багатьох століть і сягає своїм корінням найдавніших етапів її формування. На розвиток своєрідних форм житлових поселень, типів житла та його художньо-